

Gazet van Balder 2.0

september 2021 - eenmalige uitgave

kempenserfgoed.be is het vernieuwde erfgoedportaal waar je oude foto's, kranten en ander leuk beeldmateriaal vindt. Naar aanleiding van de digitalisering van de Gazet van Balder, trakteert Kempens Karakter je – samen met de gemeente – op een nieuwe krant: Gazet van Balder 2.0. Dankzij vrijwilligers van het Historisch Archief van Berlaar en een aantal freelance schrijvers, brengen we een eenmalige uitgave uit met weetjes over de geschiedenis van Berlaar. Je leest verhalen over vroeger en nu, over cultureel en onroerend erfgoed. En vooral over Berlaar en haar inwoners!

Veel leesplezier!

De erfgoedcel werkt met de gemeenten Berlaar, Grobbendonk, Heist-op-den-Berg, Herentals, Herenthout, Hulshout, Lier, Lille, Nijlen, Olen, Putte en Vorselaar samen rond erfgoed.

De afgelopen jaren deden we al projecten rond sporterfgoed, het Kempens diamantverleden, duivensport en veel meer. We organiseerden samen met heel wat partners Erfgoeddagen, kwamen naar de klassen van het 5de en 6de leerjaar en zetten leuke wandelroutes op. Of je kent ons misschien via het erfgoedportaal www.kempenserfgoed.be?

Je mag er zeker van zijn dat we elkaar ook de komende jaren kunnen ontmoeten op publiekevents. Ook achter de schermen kan je op ons rekenen: zit je met vragen rond een erfgoedproject dat je wilt opzetten? Met vragen over je archief? Of dat van je vereniging? Kom gerust eens langs! Je kan bij ons terecht voor financiële, logistieke of communicatieve ondersteuning bij erfgoedprojecten. Ook voor adviesverlening, evenementen en educatieve projecten is Kempens Karakter je partner!

Enkele leuke trajecten die we de komende jaren opzetten: werken in de Kempen, vlaggen en buurten. Maar daarover later meer! Ondertussen vind je ons in Kasteel Le Paige (lieftst op afspraak!)

Erfgoedcel Kempens Karakter | Nederrij 135 - 2200 Herentals | 014 21 97 00
info@kempenskarakter.be | www.kempenskarakter.be

Zjev Janssens blikt terug op meer dan 60 jaar Gazet van Balder

Radio Heikant : We hebben een steen verlegd in de rivier

Berlaar heeft een hart voor zorg

Cinema Rex krijgt nieuwe toekomst

Kempens diamantverleden onder de loep

Ontdek

KEMPENSERFGOED.BE

Op het erfgoedportaal kempenserfgoed.be kan je grasduinen in oude beelden, kranten en archiefdatabanken uit de Kempen. Dankzij het engagement van lokale heemkringen, stadsarchieven, lokale besturen, musea en erfgoedcellen, vind je al het materiaal van verschillende erfgoeddatabanken samen op kempenserfgoed.be.

Digitalisering Gazet van Balder

Ook de collectie van de Gazet van Balder en zijn voorlopers vind je terug op kempenserfgoed.be. Zo wil Kempens Karakter dit stuk Berlaars erfgoed duurzaam bewaren voor de toekomst. Je kan alle bewaarde uitgaven van 1921 tot en met 1945 online raadplegen op de website. De edities van na 1945 zijn omwille van auteursrechten enkel te bekijken op de pc's in de lokale bibliotheek in Berlaar. Zo kan je op kempenserfgoed.be grasduinen in meer dan 80 jaar krantengeschiedenis van Berlaar.

Work in progress

De komende jaren willen we geleidelijk aan meer databanken ontsluiten en nog meer erfgoedmateriaal toevoegen. Zo bouwen we kempenserfgoed.be uit tot het erfgoedportaal van de Kempen.

Het erfgoedportaal is een initiatief van de erfgoedcellen Kempens Karakter, Stuifzand en Erfgoed Noorderkempen. In samenwerking met de gemeenten, vrijwilligers en met steun van de Vlaamse Overheid hebben de erfgoedcellen het erfgoedmateriaal van bijna heel de Kempen gebundeld op één website.

Contact Wim Van Goidsenhoven
wim@kempenskarakter.be | 014 213 900
www.kempenserfgoed.be

Tuin Berlaarhof

EERSTE OPENBAAR PARK IN BERLAAR

Het Berlaarhof vormt één van de bekendste erfgoedparels van onze gemeente. Het 19de-eeuwse kasteel dankt zijn huidige uitzicht aan de verbouwingen door de internationaal gevierde tenor Ernest Van Dijk (1861-1923), die er rond 1900 zijn intrek nam. Als Wagner-vertolker schitterde hij in alle toonaangevende operahuizen.

Verschillende interieurelementen in het kasteel verwijzen nog naar dit operaverleden. Ernest Van Dijk liet ook de kasteeltuin heraanleggen. In 2018 kocht de gemeente het Berlaarhof. De bijhorende hoes en hovenierswoning werden omgevormd tot privéwoningen, terwijl het kasteel en de tuin een maatschappelijke invulling kregen. Dit jaar nam de vzw Villa Vip intrek in het kasteel.

De kasteeltuin werd in december 2020 opengesteld voor het publiek en vormt een echte groene long voor het dorpscentrum. In het recreatieve park, beheerd door Kempens Landschap, is zowel aandacht voor de historische en landschappelijke elementen als de ecologische functie. Zo werden er bijkomende fruitbomen, een bijenhotel, bloembollen en inheemse bomen voorzien. Onder meer de vijver, kapel, waterput en een aantal monumentale bomen van de kasteeltuin bleven bewaard. Ook de prachtig bloeiende magnoliaboom uit de tuin van het gemeentehuis werd overgebracht naar het centrale grasplein van het park, waar een extensief maaibeheer wordt toegepast. De neobarokke kapel, die vochtschade opgelopen heeft, wordt dit najaar gerestaureerd.

Geïmpregeerd door de boeiende geschiedenis van het kasteel en de tuin? Download dan zeker de ErfgoedApp wanneer je het nieuwe park gaat ontdekken. Zo krijg je via je smartphone bijkomende informatie en kan je historische foto's bekijken wanneer je ter plaatse bent. <https://erfgoedapp.be>

Het Heikrantje: waar(in) mensen elkaar nog (her)kennen.

In november 2020 verscheen de eerste editie van het Heikrantje, een hyperlokale, 2maandelijks, gratis krant voor en door de Heikantenaars. De krant wordt gedrukt op 4000 exemplaren en wordt in alle bussen van de 'parochie' Heikant verdeeld, dus ook een stukje Beerzel en Itgem. Ook online kan je de krant lezen (www.heikrantje.be/gazet) of ophalen bij Beau, Kens of 't Gehucht. Er is aandacht voor lokaal verenigingsleven, opvallende verhalen van Heikantenaars, artikelen over lokaal erfgoed, dialect en sport,... Het initiatief is (net) zelfbedruipend en wordt volledig gefinancierd door onze (geweldige) adverteerders. Zelf een artikel voorstellen of adverteren? Info@heikrantje.be

“Ze gooide haar tanden en niet de sleutels naar beneden”

Aan straffe anekdotes geen gebrek als je 60 jaar lang een lokale krant uitgeeft in Berlaar. Het reilen en zeilen in het dorp waren een onuitputtelijke bron voor mooie verhalen en artikels. Met Zjev Janssens blikken we terug op meer dan 60 jaar drukkerij Janssens en de Gazet van Balder.

Hoe is jouw vader Alfons in 1945 gestart met de drukkerij?

Hij had de stiel geleerd bij drukkerij Van In in Lier. Met de steun van Van In is hij dan net na de Tweede Wereldoorlog in 1945 een eigen zaak begonnen in Berlaar. Ze zeiden tegen hem: “Ge moet dat doen, we zullen u wel helpen als het moeilijk gaat.” Dankzij zijn goede band met de familie Van In is hij zo zijn eigen drukkerij kunnen beginnen.

Met Nieuw Berlaar begon hij ook met de uitgave van een nieuwe lokale krant voor Berlaar?

Inderdaad. Tijdens de oorlog gaf drukker/uitgever Richard De Rocker-Ryckaert de dorpskrant De Vrede uit in Berlaar (zie kader). Na de oorlog is hij daar mee moeten stoppen. De juiste omstandigheden ken ik niet, maar misschien had hij iets te veel sympathie getoond voor de Duitsers. Mijn vader heeft dan die leegte opgevuld en is in oktober 1945 gestart met de uitgave van de krant Nieuw Berlaar.

Was het van jongs af aan al de bedoeling dat jij je vader zou opvolgen?

Ik heb als tiener altijd gedacht om in het onderwijs te gaan. Bovendien zat mijn 10 jaar oudere broer al in de zaak van mijn vader. De opvolging was dus eigenlijk al verzekerd. Mijn broer heeft tegen mij gezegd dat we de drukkerij beter niet met ons twee zouden doen omdat daar dan toch problemen van zouden komen. Hij is helaas verongelukt en daardoor is de situatie voor mij veranderd. In 1967 heb ik dan de drukkerij overgenomen.

Heb je dan een opleiding gevolgd om drukker te worden?

Nee, het drukker zijn is letterlijk van vader op zoon doorgegeven. Als kind liep ik rond in de drukkerij en als tiener maakte ik al affiches. Wij hebben zelfs mensen gehad die van school kwamen als 18-jarige en die minder konden dan ik als kind.

Wat is je mooiste herinnering als drukker van de Gazet van Balder?

Dat de mensen enthousiast waren over de rubriek 'Rond de Kiosk'. Dat was een satirische rubriek die in de jaren 1960 in de krant verscheen. De schrijver - ook de onderpastoor - schreef op een poëtische manier over wat er in het dorp gebeurde. Iedereen die erbij betrokken was, wist uiteraard over wie het ging, maar er werden geen namen genoemd in de rubriek. Dat had enorm veel succes.

Ik vermoed dat er meer dan een interessante anekdote uit die rubriek is voortgekomen?

Absoluut! (Denkt even na) Een van de anekdotes die me het meest is bijgebleven gaat over iemand die op stap was gegaan. Hij kwam 's nachts thuis, maar was zijn sleutel vergeten. Dus belde hij aan en na lang proberen was zijn moeder wakker geworden. Ze was nog niet goed wakker en in plaats van de sleutel gooide ze haar tanden naar beneden. Achteraf hebben die mensen er uiteraard zelf smakelijk mee gelachen dat het in de krant stond. Later is de rubriek jammer genoeg stopgezet. Een bekende Berlaarenaar vond het niet kunnen met wat er in 'Rond de Kiosk' werd geschreven.

Wat is de grootste verandering die je hebt meegemaakt?

De manier van drukken van de krant is enorm geëvolueerd. Ik weet nog dat mijn vader de kranten volledig met de hand zette, letter voor letter. Toen ik de zaak kwam gebeurde het al een paar jaar met een linotype (een zetmachine met toetsenbord nvd). Toen we in 1991 gestart zijn met de Gazet van Balder zijn we overgeschakeld naar offsetdruk.

Wie schreef de artikels voor de gazet?

Dat gebeurde door vrijwilligers die sporadisch artikels binnenbrachten. Dat waren spontane medewerkers die dat soms jaren deden. We hadden geen vaste redactieploeg zoals bijvoorbeeld bij de Gazet van Antwerpen. Ook Jos Houben (burgemeester van Berlaar 1971-1994, nvd) heeft een rubriek gehad over wat hij had meegemaakt in de oorlog. Soms namen we ook artikels over uit andere kranten. Zo hadden we een akkoord met Gazet van Antwerpen. Als er iets interessants verscheen voor de inwoners van Berlaar, mochten we dat gratis overnemen.

Hebben jullie ooit artikels geweigerd?

Politieke artikels namen we niet op in de krant. Ook sommige artikels over de oorlog hebben we niet gepubliceerd. In de oorlog waren er zaken gebeurd die niet door de beugel konden. Mensen wilden dat dan aanklagen via de gazet. Daar hebben we ons niet mee beziggehouden.

Als je vandaag een krant in Berlaar zou uitgeven, hoe zou die er dan uitzien?

Ik zou veel aandacht geven aan het lokale nieuws uit Berlaar zelf. Want wat er reilt en zeilt in het dorp leeft bij de lezers. Ik vond het zelf ook altijd leuk om dat te lezen. De laatste jaren stond er jammer genoeg minder lokaal nieuws in de Gazet van Balder. Dat kwam omdat vrijwilligers wegens hun leeftijd gestopt waren met artikels aan te leveren. In een krant van vandaag mag ook sportnieuws niet ontbreken. Ik zou niet alleen aandacht geven aan voetbal en basketbal, maar ook aan minder bekende sporten. En daarnaast uiteraard ook de nodige ruimte voorzien voor reclame om de krant rendabel te houden.

Waar ben je het meest trots op?

Op de waardering die ik van veel mensen gekregen heb voor het werk dat ik er in heb gestoken. Niet alleen voor de krant maar ook voor het drukwerk. Daarnaast ben ik ook fier op het feit dat er firma's zijn die ons soms wel 30 jaar of langer trouw zijn gebleven voor advertenties en drukwerk. Sommige firma's zijn begonnen bij mijn vader, en zijn ons trouw gebleven tot ze zelf gestopt of tot wij gestopt zijn met de krant en de drukkerij in 2006.

HISTORIEK VAN DE GAZET VAN BALDER

In 1905 begon drukker en uitgever Jan Baptist Augustijnen (Berlaar 1881-Mortsel 1954) met de Gazet van Berlaar. De eerste jaren werkte hij vanuit Lier en vanaf 1912 vanuit de Smidstraat in Berlaar.

Door ongelukkige omstandigheden moest Augustijnen zijn zaak overlaten aan Richard De Rocker-Ryckaert die de Gazet van Berlaar verder zette. Tijdens de Tweede Wereldoorlog veranderde De Rocker de naam van de krant in De Vrede. Na de oorlog werd de uitgave van De Vrede stopgezet.

Alfons Janssens (Putte 1911-Berlaar 1988) vulde de leegte en begon vanaf oktober 1945 met de uitgave van Nieuw Berlaar. In 1967 volgde Zjev Janssens (1948) zijn vader op. Hun drukkerij was op de Markt gevestigd achter de Sint-Pieterskerk.

Door veranderende omstandigheden en reglementering besloot hij om in 1991 Nieuw Berlaar om te dopen tot de Gazet van Balder. Van een wekelijkse krant ging het naar een tweewekelijkse uitgave. Op 22 december 2006 verscheen de laatste Gazet van Balder en sloot ook drukkerij Janssens de deuren.

Overzicht

Gazet van Berlaar: 1905-maart 1940 (edities vanaf augustus 1921 op kempenserfgoed.be)
De Vrede: maart 1940-september 1944
Nieuw Berlaar: oktober 1945-december 1990
Gazet van Balder: januari 1991-december 2006

Open Monumentendag

WAT DOET IOED BERG & NETE

De IOED Berg en Nete is hét aanspreekpunt voor alles wat te maken heeft met het bouwkundig, archeologisch of landschappelijk erfgoed van Berlaar. Deze dienst ondersteunt en adviseert zowel gemeenten, kopers en verbouwers, erfgoedvrijwilligers en professionals, metaaldetecteristen en landschapsliefhebbers... kortom iedereen die wil werken aan en met het Balderse erfgoed. Heb je een vraag, idee of word je graag vrijwilliger? Dan kan je steeds bij hen terecht. Daarnaast is er veel aandacht voor een betere bewaring en bekendheid van het erfgoed uit de regio en lokale initiatieven.

• Samen met het Regionaal Landschap Rivierenland en vrijwilligers inventariseert IOED Berg en Nete de komende jaren bomen en struiken met erfgoedwaarde.

• De dienst zet de archeologische vondsten uit de regio in de kijker en ondersteunt bij metaaldetectie en toevalsvondsten.

• Je kan terecht voor ondersteuning en advies bij aankoop of verbouwing van bouwkundig erfgoed en bovendien zet de IOED met verschillende acties in op verduurzaming.

• Ook deelnames aan Open Monumentendagen en Archeologiedagen krijgen de nodige ondersteuning en promotie.

• En zoveel meer...

Op www.bergennete.be vind je alles terug over het aanbod, de lopende projecten, en de laatste erfgoednieuwjes. Neem je graag contact op? Je kan ons bereiken via info@bergennete.be of 014/304 042.

VROEGER EN NU

Dorpsplein: kiosk

Zicht op het dorpsplein met kiosk. De bomen zijn intussen gegroeid. De perkjes hebben plaatsgemaakt voor gras. De lage afsluiting is verdwenen, maar de afsluiting is lokaal wel bewaard gebleven aan de Wortelpoel. Merk op dat het voetpad bijna dubbel zo breed was dan nu het geval en dat er daarnaast ook nog een afgescheiden fietspad lag. Op de achtergrond zijn nog enkele gebouwen duidelijk herkenbaar; van links naar rechts zien we onder andere het gemeentehuis, café Oud Balder, brouwerij de Kroon en feestzaal Rubens.

Gestel: gasthof Den Engel

Vroeger kronkelde er een kasseiweg doorheen Gestel. De bermten waren onverhard. De weg kronkelde langsheen Gasthof Den Engel. Later werd de baan rechtgetrokken, waardoor het nu lijkt alsof het huis scheef staat ten opzichte van de baan. De gebouwen zijn nagenoeg onveranderd, al zijn er wel kleine aanpassingen gebeurd. Eén van de poorten werd omgevormd tot raampartij en geïntegreerd in de leefruimte.

In de zijgevel van het woonhuis werd een klein raampje toegevoegd op de eerste verdieping, weliswaar wellicht op de plaats van een eerdere opening. Wie heel goed kijkt, ziet op de oude foto namelijk een dichtgemetselde opening van dezelfde grootte op die locatie. Het pand aan de overzijde (thans De Klappestaak) is nagenoeg onveranderd. Wel werden de witte vensterluiken geschilderd in hun typerende rood-witte stijl omheen de Lambertusplaats.

Station: overweg

Beeld van de overweg van het station van Berlaar. De spoorlijnen zijn intussen geëlektrificeerd en ook de overweg zelf is gemoderniseerd. Op de achtergrond zien we de molen en bijhorende hoeve van de familie Smets. Vanwege de eeuwenlange aanwezigheid van de molen op deze locatie (lang voor de spoorlijn) werd de omgeving ook wel Molenhoek genoemd. Ook de nabijgelegen Molenlei en Molenstraat herinneren nog aan deze molen. In 1914 werd de eeuwenoude molen vernield bij de doortocht van de Duitsers, waarbij ook de hoeve zwaar beschadigd werd. Na de oorlog verdwenen de hoeve en de molen uit het landschap en ontstond er zo ruimte voor een stationsplein.

Berlaar-Heikant

Zicht op de Sint-Rumolduskerk in Berlaar-Heikant langsheen de Aarschotsebaan. Het meest herkenbaar is het oud gedeelte van de gemeentelijke jongensschool. Het huis op de achtergrond is bewaard gebleven, maar niet meer zichtbaar door de dichte begroeiing. Aan de overzijde van de straat is de bebouwing bijna onherkenbaar door de vele veranderingen. Op de achtergrond is de Sint-Rumolduskerk nog steeds duidelijk zichtbaar. Toch is de landelijke sfeer met onverharde bermten, bomen en hagen grotendeels verloren gegaan.

Een stoomtrein en een olifant

Volgens de bezielers van het eerste uur is de belangrijkste opdracht: de mensen betrekken bij Heikant FM. Ze willen radio maken voor de Hei en mét de Hei door alle verenigingen aan bod te laten komen.

Op alle events op de Hei en daarbuiten willen ze erbij zijn: "Zo hadden we een radiobus waarmee we naar grote evenementen konden gaan. Vooraan in de bus was er een café en achteraan een studio. De bus had geen motor, dus het was wel wat gedoe om hem ter plaatste te krijgen. We waren er live bij op de Avondmarkt in Berlaar, de Jaarbeurs op de Hei en ook op de braderij in Itegem en de Jaarmarkt in Beerzel. We probeerden vaak iets speciaals te doen om volk te trekken. Want we wilden graag iets bijverdienen op die evenementen. Zo lieten we een stoomtreintje rond de kerk rijden op de Avondmarkt. Jaren later spraken de mensen ons daar nog over aan. En op de Jaarbeurs van de Hei hebben we een keer aan Circus Malter gevraagd om met een olifant te komen. De mensen konden een rit maken op zijn rug. Sindsdien weten we dat een olifant veel kan eten ... en kakken," vertellen Jef en Herman.

Geen beter voorbeeld van de goesting van Heikant FM, dan de sneeuwklassen van de (vroegere) jongensschool op de Hei. Elk jaar gaan het 5de en 6de leerjaar voor een week naar Bach in Oostenrijk om te skiën. Lang voor Skype en bellen zonder roamingkosten springt Heikant FM in de bres. Ze trekken met een volle Volkswagen Kever naar Bach en doen vanuit Oostenrijk live-uitzendingen met interviews van de kinderen. Zo weten de ouders op de Hei hoe het gaat op sneeuwklassen. Een jaar later waren er al meer dan tien enthousiaste radiomakers die wel eens mee wilden naar Oostenrijk en was de Kever te klein.

"Wij hadden het nieuws eerder dan de BRT"

De lokale verkiezingen kon Heikant FM niet aan zich laten voorbijgaan, herinneren Jef en Herman zich nog: "We volgden de gemeenteraden van Berlaar, Putte & Heist-op-den-Berg, zeker in verkiezingstijd. We nodigden met een heel strak schema alle politieke partijen uit in de studio om hun programma voor te stellen. Dat was soms heel sukkelachtig van die partijen: het was geen Wetsstraatniveau, maar dorpspolitiek. Op de dag van de verkiezingen zelf, hadden we een verkiezingshow - zoals nu op tv - met een live-orkest. In ieder telbureau hadden we iemand waarmee we contact konden opnemen. Als er iets bekend was over de resultaten, brachten we het meteen op de radio. Wij hadden de resultaten eerder dan de toenmalige BRT (nu VRT, nvdr).

RADIO HEIKANT

1981: het jaar waarin Mark Eyskens even premier is, Freddy Maertens een laatste keer schittert in de Tour en Queen & David Bowie een hit scoren met Under Pressure. Wereldnieuws op de Hei: een groepje enthousiastelingen verstoppen zich in een garage op de Heistsebaan om radio te maken. Jef Aerts en Herman Van Hove - twee van de bezielers van toen - blikken terug op het succesverhaal van Heikant FM.

"Hij zei dat het te laat was of ik moest de flyers er zelf terug uithalen"

"Radio Christina in Heist-op-den-Berg bestond al en wij dachten 'Dat kunnen wij beter'. Dat was misschien ambitieus, maar we gingen ervoor. Ook al was het in die tijd nog verboden om zelf radio te maken," aldus Jef. "We hadden schrik dat ze ons zouden oppakken en het materiaal in beslag zouden nemen. Dus verstoppen we ons bij mij thuis in de garage. Dat verstoppen was relatief, want naast de garage stond een antennemast," vult Herman aan. Een week voor de start van Heikant FM loopt het nog bijna mis. Er is een politie-inalval bij de Heistse radio Rubens en de radiomakers van de Hei twijfelen of ze wel zouden starten.

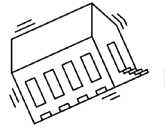
Ze hebben de huis-aan-huis bezorgers van het Reclameklokje (een lokaal krantje nvdr) al gevraagd om een flyer tussen het krantje te steken. "Ik ben toen nog in mijn pyjama met mijn jas aan naar een van de bezorgers gegaan en gezegd dat hij de flyers er terug uit moest halen. Hij zei dat het te laat was of ik moest ze er zelf terug uithalen. Dat waren er duizenden, dus dat heb ik maar niet gedaan," lacht Jef.

Radio 2 van de Hei

Na een tijdje krijgen ze een vergunning om radio te maken en in 1986 verhuizen ze van de garage op de Heistsebaan naar de vroegere bibliotheek onder de kerktoren: centraler op de Hei kan niet. In het begin alleen op zaterdag- en zondagmiddag, maar later wordt er heel de week radio gemaakt.

"Hoe meer volk zich bij ons aansloot, hoe meer programma's we konden maken. Zo kregen we een divers aanbod, vergelijk het met Radio 2 nu. Zo deed duivenmelker Willy Verberck het duivenprogramma. Via telefoon verzamelde hij de resultaten van de wedstrijden. Voordat iedereen de geprinte uitslag kreeg, brachten wij het al op de radio. We hadden ook een kinderprogramma, een druk beluisterd verzoeknummersprogramma, en veel sportnieuws. We hadden een sportteam dat alle voetbalwedstrijden uit de buurt ging bekijken. Dan brachten we een verslag op de radio. Bij de BRT (nu VRT, nvdr) brachten ze alleen de nationale uitslagen, dus daarmee maakten wij het verschil."

't Dolhuis Berlaar

Vzw 't Dolhuis zet zich al meer dan 25 jaar in voor de renovatie, het onderhoud en de uitbating van het gelijknamige monument, zodat het voor socio-culturele en andere activiteiten kan worden gebruikt. De vereniging wil de werking van 't Dolhuis verder versterken, zodat het kan uitgroeien tot hét cultuurhuis van Berlaar.

Wil je de werking en het behoud van 't Dolhuis een duwtje in de rug geven? Voor een jaarlijkse bijdrage van 5 euro kan je Vriend van 't Dolhuis worden. Als Vriend geniet je van tal van voordelen, zoals allerlei kortingen op activiteiten in 't Dolhuis en een gratis drankje op de Dolle Zaterdagen. Maar bovenal steun je natuurlijk een goed doel. Meer info vind je op www.dolhuis.be.

Vergeet niet om ook fan te worden van onze pagina op Facebook: www.facebook.com/hetdolhuis.

'Vinden we leuk!'

De afgelopen 25 jaren kon vzw 't Dolhuis rekenen op de steun van heel wat vrijwilligers, verenigingen en organisaties. We willen hen allemaal van harte danken. Davidfonds Berlaar is van bij de start nauw betrokken bij het behoud en de werking van 't Dolhuis. Het gebouw is dan ook de vaste uitvalsbasis van de vereniging. Ook Theater De Zolder en vzw Ambiance zijn vaste gebruikers van 't Dolhuis.

DE JORE FEFTEG OEP ZEN BALDERS

In de jore fefteg ginge de joenges nog no de joengesschaal en de meskes no de meskesschaal ba de nonnekes. Paszoep, het joor veu a plechtige comunne moeste ieest no de vruugmis. Pikkedoeker en aaskou oept stroot, de gaaslampe wiere toen hie en doo mo oongestauke. Do bauvenoep muste elke week te bichte goan as kind. Da was ni simpel, ik ha miër schrik as ek doet dak niks misdoon ha, doroom verzon ek wel es wa en ik stopte maan bicht altaa mé, dak gelaugen ha, zoeë wask ferm gerust. Oeiet hem ik een menske da wa doeëf was en domei te hét sprekte, weite bichte. 'Goverdoeme menieër pastoeër' zej ze, 'ik hem een kieke oepgefret da ni van ma was.' Ik hoeërde dan vanoat de stoel de pastoeër stillekes terechtwazend meurmele. 'Nondedjuue menieër pastoeër vloeke da dunne kna noeit, verstopde ga ma ni, ik hem een kieke oepgefret da ni van ma was. Da bieëst liep auver de weg en ik hem da rap meiegetjoept goverdoeme. Na weite kni of data steile is doeme toch? Woorschaanlek he toen de pastoeër heur vloeken oeëk oongerekend want ik hem ze minstens dra onze voders en vaaf weesgegroete weite oepzegege. Oon de pennetence da de mense toen kreige konde schatte wa da ze zoeal oep hunne kerfstok hadde.

Dat was vermoedend, technisch hoogstaand, maar dat vonden we net het leuke eraan. En we hadden veel volk nodig om overal ter plaatse te gaan." Herman en Jef twijfelen of het nu nog zou lukken om mensen zo te engageren: "We verwachtten niet alleen dat iedereen elke week zijn programma maakte, maar ook dat ze kwamen helpen op al die activiteiten. De events waren er om geld binnen te brengen en dan was er volk nodig om achter de toeg te staan, mee op te bouwen, op te ruimen ... De meeste waren gedreven om radio te maken. Al die activiteiten kregen ze er gratis bij. Dat was een verrassing als het ware."

We hebben een steen verlegd in de rivier

Na een aantal jaren raakt de schwing eruit en maken ze enkel nog radio. De vele nevenactiviteiten vallen stil. Overal bij zijn op Hei, alle verenigingen aan bod laten komen en iedereen erbij betrekken lukt niet meer. "Om verder te gaan hadden we moeten digitaliseren, maar dat zou een serieuze kost betekenen. Het werd bovendien moeilijker om een vergunning te krijgen. En al gebeurde alles low budget, een aantal vaste kosten zoals de huur van het gebouw en SABAM moesten we sowieso betalen. Op een gegeven moment hebben we beslist om de stekker eruit te trekken, voor het helemaal dood zou bloeden. Ik weet nog dat ik naar boven ben gegaan om de zender af te zetten. Radio Christina heeft nog een hele tijd de frequentie gebruikt om hun programma's uit te zenden. Na een aantal jaar zijn zij daar mee gestopt," besluit Herman. De gloriëtijd van Heikant FM ligt al even achter hen, maar Jef en Herman vertellen erover met dezelfde passie als toen. De verhalen en anekdotes komen naar boven alsof het gisteren was. "Ik heb toch het idee dat we in die jaren een steen hebben verlegd, en iets hebben betekend op de Hei," zegt Jef nog. De idee leeft om een reünie te doen met de mensen die toen bij de radio betrokken waren. Maar daar stak corona voorlopig een stokje voor.

HELDEN VAN DE ZORG

Berlaar heeft een hart voor zorg - naast een Heilig Hart voor onderwijs- en die zorg bevindt zich ook in het hart van Berlaar. Als je vanop de toren van de Sint-Pieterskerk om je heen kijkt, zie je in elke windrichting een zorginstelling. Villa VIP, Kinderland en de woonzorgcentra Sint-Augustinus en Kloosterhof zijn de meest in het oog springende pleisterplaatsen, maar ook Tarag en Welzijnsschakels bevinden zich in de schaduw van de kerk.

LUSTHOF WORDT ZORGWONING

"Villa VIP komt naar Berlaarhof": een kort berichtje op de smartphone, meer hadden Gitte Van Hove en Tom Bouwen niet nodig om hun leven een compleet nieuwe wending te geven. En heel toepasselijk, het was op Valentijnsdag 2019 toen de vonk oversloeg. Villa VIP biedt een warme en gezellige thuis aan tien mensen met een beperking, onder de vleugels van een zorgkoppel. "Ik voelde het direct: dit is echt iets voor ons", zegt Gitte, die meer dan twintig jaar ervaring heeft in de zorg. "Beschouw het als een kroostrijk gezin, met de dagelijkse familieraad over wat er 's avonds op tafel komt en wie welke huishoudelijke taken krijgt op te knappen". Een doodgewoon gezin, in een buitengewone woning.

Het Berlaarhof staat er al sinds 1858 en was oorspronkelijk een uit de kluiten gewassen buitenverblijf van de familie Legrelle. Naast hun naam verlenen aan de straat die naar Kessel loopt, waren de Legrelles ook de trotse bouwheer van dit lusthof. Ze kozen voor een allegaartje van neo-stijlen, Lodewijk XV en XVI. Koninklijke allure dus, maar 160 jaar later bleef er van die vroegere glorie alleen een stoffig geraamte over. Tom blikt terug op de verbouwwerken: "We hebben het dak aangepakt en 22.000 leien vervangen. Overal zitten nieuwe ramen met dubbel glas. Een raam woog zelfs 450 kilogram en moest met een kraan geplaatst worden. De monumentale houten trap werd helemaal opgeschuurd en in zijn oorspronkelijke staat hersteld". Het maakt van Villa VIP een geslaagde evenwichtssoefening tussen hedendaags wooncomfort en eerbied voor de historische elementen.

SERENE HERFSTZOEKENDEN

Tot het einde van de negentiende eeuw was zorg-opmaat niet meteen een bestuurlijke prioriteit, zeker niet in een landelijk dorp als Berlaar. Er bestond wel een Commissie van Openbare Onderstand –ook wel het Armenbestuur genoemd- die een vergoeding uitkeerde aan families die een hulpbehoevende bejaarde in huis namen: maar dat leidde vaak tot verwaarlozing. Geïnspireerd door het christelijk ideaal van de naastenliefde was pastoor Goelen in 1896 de eerste die het thema hier op de agenda zette. Hij ijverde voor de oprichting van een zorginstelling voor behoeftige ouderlingen en zijn lobbywerk trok de Zwartzusters van Mechelen over de streep. Ze bouwden een dependance in Berlaar die twee jaar later de deuren opende. De eerste bewoonster was Coleta De Peuter uit Berlaar. Zij arriveerde in de zomer van 1898. Het bleef niet bij eentje en spoedig trokken drommen bejaarden, destijds bestempeld als "serene herfstzoekenden", naar het gasthuis. Wie betaalde kreeg een eigen kamer, al de rest lag op een gemeenschappelijke slaapzaal. De klanten van het Armenbestuur droegen op een andere manier hun steentje bij: zolang ze het fysiek aankonden, hielpen ze op het veld of in het huishouden. Vergeleken met de hedendaagse normen waren de woonomstandigheden Spartaans: comfort was minimaal en warm water was enkel beschikbaar in kleine hoeveelheden. Spoelen met koud water kon, maar grondig wassen van kleding en beddengoed gebeurde maar twee keer per jaar, in een wasserij. De keuken bleef tot de jaren zeventig uitgerust met een gigantische stoof: een monumentaal pronkstuk, maar onpraktisch in gebruik.

VETMESTEN VOOR HET VADERLAND

De serene herfst van het leven was gezocht en gevonden in het rusthuis, en vanaf 1908 kwam daar dankzij de Schoolvilla een zalige lente bovenop. Kinderland was geboren en directeur Dominiek Vanbesien legt uit hoe het allemaal begon: "Begin twintigste eeuw leefden heel veel arbeiderskinderen in verschrikkelijke armoede. Kinderarbeid was wijdverbreid, meestal in loodzware en gevaarlijke omstandigheden, en daarbovenop kwamen ziektes en honger. De Katholieke Schoolkolonie van Antwerpen bood een pauzeknop, in de vorm van een veertiendaagse zomervakantie in Berlaar.

"Of zoals het in de statuten te lezen staat: "Zwakke, ziekelijke kinderen tijdens de grote vakantie naar 'den buiten' zenden, om daar door gezonde lucht en versterkend voedsel de noodige krachten weer te vinden, die hun ontbraken om op te groeien tot waardige burgers voor het Vaderland."

"Veel kinderen waren serieus verzwakt en de zieken onder hen moesten enkele dagen in quarantaine. En ook toen al bestonden er mondmaskers om het personeel te beschermen tegen besmetting."

De Schoolvilla was dus een soort verblijfplaats met een all-in-formule. "Er was een badzaal waar de kinderen zich konden wassen: een hele onderneming want het water kwam van de dorpspomp uit de nog verder weg gelegen Nete. Om de spieren te trainen waren er wandelingen naar Kruiskensberg en bij slecht weer was er met turnen een alternatieve binnenactiviteit. Maar eten was het allerbelangrijkste: stevige boerenkost, om de kinderen te doen aansterken. Elke dag gingen ze op de weegschaal en hun gewichtstoename werd nauwgezet geneoteerd. Een verblijfplaats was pas geslaagd als het kind met enkele kilo's extra terugkeerde naar huis."

ZORG OP MAAT

Na de Tweede Wereldoorlog maakte de welvaartsstaat komaf met de schrijnendste vormen van armoede: kinderarbeid verdwenen en de veertiendaagse time-out in de Schoolvilla werd vervangen door een weekje aan zee met de ouders. Dominiek Vanbesien zag Kinderland evolueren naar een kinderopvang. "De klemtoon verschuift naar probleemgezinnen en naar kinderen met een moeilijke thuissituatie. Soms heeft een gezin een korte adempauze nodig en dan is een tijdelijke opvang de beste keuze. De veiligheid van het kind staat altijd voorop. Maar zo'n opvang is heel ingrijpend en daarom proberen we de gekneusde familiebanden te herstellen door middel van gezinsondersteuning en begeleiding aan huis. Een kind hoort thuis te zijn en daar streven we naar, maar niet elk verhaal heeft een happy end."

Ook het rusthuis onderging de laatste vijftig jaar een metamorfose. Nieuwe vleugels werden bijgebouwd en slaapzalen werden vervangen door privé-kamers. Het Dolhuis, oorspronkelijk gebouwd om lastige, demeterende bejaarden veilig en wel op te bergen achter tralies, is nu een ontmoetingsplaats met een waaier aan culturele activiteiten. Het oude gasthuis verpopte stap voor stap tot het woonzorgcentrum Sint-Augustinus met aandacht voor de individuele noden en wensen van de bewoners.

MUZIKALE HELDEN

Ook in Villa VIP staat de individuele ontplooiing centraal. "Sommige bewoners werken buitenshuis, anderen blijven in de villa. Sowieso is er een gestructureerde dagindeling, wat voor hen een belangrijke houvast is: we hebben bijvoorbeeld vaste dagen waarop we gaan zwemmen of sporten en er is ook een knutseldag. We trokken naar een houtatelier om nestkastjes te timmeren en we zetten een zwerfvlucht op poten in de omgeving van onze villa. Koken voor zo'n grote groep vergt ook wel wat voorbereiding. Iedereen helpt een handje mee. In het weekend gaat het er wat losser aan toe: dat zijn dan dikwijls de momenten van familiebezoek." Gitte Van Hove vindt het belangrijk dat haar zorggezin deel uitmaakt van de dorpsgemeenschap. "We hebben goede contacten met onze burens: we voeren de ezels van zuster Ludwine, we stempelden al tasjes en zakjes voor BarBabet en er zijn plannen om zelfgemaakte soep te verkopen aan de poort van de lagere school. En we gaan zeker in op de uitnodiging van café de WW'kes om een Duvel te komen drinken."

Gittes echtgenoot Tom wil het rijke muzikale verleden opnieuw doen weerklanken. "We willen de nagedachtenis van de bekendste bewoner van het Berlaarhof levendig houden. De wereldberoemde operazanger Ernest Van Dijk overleed hier op 31 augustus 1923. De laatste dag van de zomervakantie is het ideale moment om een jaarlijks concert te organiseren in onze parktuin, als eerbetoon aan de bekendste Berlaarse tenor." Een naam is er al. Het zou de grandioze afsluiter zijn van een rijkgevoeld zomerseizoen. Helden van de zorg en muzikale helden, in Berlaar gaan ze hand in hand...

Meer info: www.villavip.be/berlaar

ERFGOEDDAG

MAAKT SCHOOL IN 2022

Op zondag 24 april 2022 staat het onderwijs centraal op de volgende editie Erfgoeddag. Een dankbaar thema want iedereen heeft wel 'iets' met school. Een schoolverleden – pittig of niet – hebben we allemaal. De tijd die we op school doorbrachten verbindt ons. Uiteraard door wat we daar geleerd hebben, maar ook door de verhalen en tradities die aan het schoolleven gekoppeld zijn. Kijk maar naar oude schoolfoto's, en je wordt al snel overspoeld door herinneringen. Zet zondag 24 april dus al zeker in je agenda!

En er is meer. Naar aanleiding van dit thema nodigt Erfgoeddag alle leerlingen, leerkrachten en directies uit het basis- en secundair onderwijs uit om een hele week erfgoed in de kijker te zetten op school. En dit van maandag 25 tot vrijdag 29 april 2022: de Erfgoedweek. Kempens Karakter zal ook de Berlaarse scholen stimuleren om met het lokale (school)erfgoed aan de slag te gaan.

Wil je zelf een activiteit organiseren op Erfgoeddag? Of wil je als leerkracht aan de slag met erfgoed in je klas? Met al je vragen over Erfgoeddag kan je terecht bij Wim Van Goidsenhoven: wim@kempenskarakter.be – 014 231 900.

KRIJGT NIEUWE TOEKOMST

Dit voorjaar raakte bekend dat Circus Ronaldo de oude cinema Rex in de Stationsstraat heeft gekocht. Het internationaal vermaarde gezelschap wil het verkommerde gebouw omvormen tot een theaterzaal met ruimte voor circus-, theater- en filmvoorstellingen. Iedereen in Berlaar met een hart voor cultuur, en zeker de plaatselijke toneelgezelschappen zien dit project met vreugde tegemoet. Cinema Rex was één van de zes bioscoopzalen die onze gemeente rijk was vorige eeuw. Dit is anno 2021 nauwelijks denkbaar. Overigens waren er ook 3 bierbrouwerijen en 2 limonadefabrieken in onze gemeente, om nog te zwijgen over het indrukwekkend aantal cafés...

Hier lees je de historische van de dorpscinema, vanaf de opkomst van het medium film kort voor WO I, tijdens de gloriejaren in de jaren '30 en de Duitse bezetting, tot de ondergang als gevolg van de komst van de televisie. De geschiedenis van de filmvertoningen in onze regio begint nauwelijks één jaar nadat de gebroeders Lumière in Parijs (1895) hun cinématographe demonstreerden voor een betalend publiek. Het nieuwe medium won razendsnel aan populariteit. Aan de vooravond van WO I telde ons land ongeveer 650 bioscopen. Vaak ging het om kleine ondernemers die films projecteerden in hun feestzaal of café. In de beginjaren was het comfort zeer basis. Mensen zetten zich neer op banken of gewone stoelen, sommigen drinken een glas aan tafel terwijl ze de stomme film geprojecteerd op een gewoon laken zien. De eerste films zijn erg ontvlambaar en de eigenaars van een cinematograaf zijn verplicht om het projectietoestel af te zonderen van de rest van de zaal. Zo ontstaan cinematografische theaters, met orkestbak en balkons. Balders eerste cinema ontstond rond 1910. Op de hoek van Markt en Legrellestraat baatten Louis Vervloesen en Maria Vets een café-cinéma uit. Tijdens de oorlog werd de 'K' van Cinema De Keyzer overplakt, als protest tegen de bezetter. Men betrad de zaal via het café, maar er was ook een zij-ingang langs de Legrellestraat. Tijdens de pauze konden de bezoekers via een deur naast het kassahokje in het café iets gaan drinken. Enkele jaren later begon Alfons Vervloet films te projecteren in het zaaltje dat bij zijn café hoorde: cinema Pathé (Markt 12). Het was de zaal van de stomme film. Zoons Flor en Pol zorgden voor live piano- en vioolmuziek. Schoonzoon War Broeck las de tussenteksten luide voor diegenen die niet konden lezen.

Tijdens de jaren 30 wordt Berlaar 2 cinemazalen rijker: cinema Alaska (Aarschotsebaan 113) en zaal Rubens op de Markt. Voor de oprichting van een eigen feestzaal annex café legde de leden van fanfare Sint-Pieter het nodige kapitaal samen. In het café van het 'Rubenspaleis' was ook de liggende wipmaatschappij 'De leerlingen' gevestigd.

EXPO

BERLAARSE BOERDERIJEN... EEN TERUGBLIK

18, 19, 25 en 26/9 van 14 tot 18 uur
Dolhuis - Hof WZC Sint-Augustinus
Legrellestraat 39, 2590 Berlaar

Door de versoepelde maatregelen i.v.m. corona is het niet langer nodig om te reserveren. Mondmasker en vast parcours blijft van toepassing.

Zij stelden hun wip op in de gang naast het café. Tegen de muren van deze gang hingen kasten met affiches en foto's van de filmvertoningen. Links van deze gang woonde de filmpoperator van zaal Rubens, Jaroslav Soukup, in een piepklein huisje.

Tijdens de bezettingsjaren (1940-1944) trokken Belgen gemiddeld twee tot drie keer per week naar de filmzaal. In deze tijd van dreiging, onvrijheid, schaarste en censuur was bioscoopbezoek een geëerde bron van amusement, naast sport. Onderzoek heeft aangetoond dat in 1941-1942 ruim 73 miljoen filmtickets werden verkocht, op een bevolking van 8 miljoen. De tickets waren vrij goedkoop, en niet te vergeten: filmzalen waren verwarmd. Mensen uit die tijd getuigen dat ze zo lang mogelijk in de bioscoop bleven om het maar warm te kunnen hebben.

Film was in de ogen van propagandaminister Goebbels een waardevol propagandamiddel, maar ook een belangrijk economisch product. Vertaald naar de realiteit van bezet België, betekende dit dat nazi-Duitsland zijn films als propagandistisch wapen wilde inzetten maar tegelijk op de Belgische filmmarkt winst wenste te maken. Gehoopt werd dat een publiek dat vaak naar Duitse films keek, gevoelsmatig en ideologisch een grotere affiniteit met Duitsland zou ontwikkelen.

Meteen na de invasie in mei '40 werden alle Britse en Amerikaanse films verboden. De Franse film was een twijfelgeval, zeker tijdens het collaborerende Vichy-regime. Toen de Duitse filmindustrie het vanaf 1943 moeilijk begon te krijgen werden vaak Franse films in het Duits nagesynchroniseerd. In België, dat een militair bestuur had, werden racistische films zoals 'De Eeuwige Jood', nauwelijks vertoond, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Nederland.

Bioscopen werden door de Duitse bezetter verplicht om naast de hoofdfilm ook het Duitse filmjournaal en een 'cultuurdocumentaire' te vertonen. Van de ruim 110 filmverdelers die voor de Duitse inval in België actief waren, bleven er in het voorjaar van 1941 minder dan twintig over. Als belangrijkste verdeelhuys gold voortaan de Brusselse vestiging van het Duitse Ufa-filmbedrijf en zijn zogenaamd onafhankelijk bijhuis, Tobis.

Voor de periode 1940- 1941 is enkel de programmatie van de Berlaarse cinema Pathé bewaard. Wat opvalt, is dat er de in de maand volgend op de Duitse inval geen vertoningen waren. Nadien werden wekelijks 2 tot 3 filmprojecties gehouden. Duitse producties zoals Unsterblicher Walzer, Fünf Million suchten einen Erben, Die Kleine und die grosse Liebe en Meine Tochter tut das nicht werden door het hoger vermeldde Tobis in omloop gebracht. Zoals de titels doen vermoeden waren dit lichtvoetige komische of romantische films, maar ook vertoende men D.III-88, over 2 piloten van de Lufwaffe in hun heldhaftig treffen met de RAF. Even goed stonden in cinema Pathé Amerikaanse en Franse films op het programma.

De toevloed aan films uit Hollywood die de Amerikaanse bevrijder volgden, zorgt voor een ware 'boom' in het bioscoopbezoek. In Berlaar-Heikant krijgt cinema Alaska die tijdens de oorlogsjaren de deuren had gesloten, concurrentie van zaal Astra (Aarschotsebaan 61). Ook hier valt de combinatie met café en kegelbaan op.

In 1949 nemen Jozef Busschots en Madeleine Ceulemans in de Stationsstraat café en zaal Concordia over. In de volgende jaren vormen zij de zaal om tot een echte cinema: wanden en plafonds bekleed met geribbeld karton, versierd met geometrische figuren, stemmige wandverlichting en achteraan een verhoging met toeg. Met deze inrichting, aparte projectiecabine en opspoelkamer, een balkon en plaats voor 500 toeschouwers, kon cinema Rex de vergelijking met een kleine stadsbioscoop goed doorstaan. De ingang tot de zaal was eerder op zijn Balders te noemen: langs de pomp en het toilet van de familie Busschots. Vanaf de jaren '60 zijn de hoogtijdagen van de dorpscinema voorbij. Veranderingen in de samenleving, de komst van de televisie, meer ontspannings- en verplaatsingsmogelijkheden zorgen ervoor dat een deel van het publiek afhaakt. De duurder geworden bioscoop verliest zijn functie van volks vermaak.

De Berlaarse cinemazalen sluiten één voor één de deuren: cinema Pathé (1961), Rubens (1962), Alaska (1964), De Keyzer (1968), Astra (1970) en tenslotte Rex (1975). Sommigen krijgen al snel een nieuwe functie als feestzaal (Rubens). Van andere zalen resten ons enkel de buitenmuren en enkele vergeelde affiches. Voor zaal Rex begint nu alvast een groots en beloftevol avontuur door de recente aankoop van Circus Ronaldo.

Het Kempens diamantverleden

ONDER DE LOEP

In Berlaar waren Maria Hermans, Raymond Vets en Fons Keersmaekers enkele jaren geleden zo vriendelijk om hun verhaal over diamant te vertellen in het kader van een 40-tal interviews uit de diamantsector.

“Mijn vader is geboren in 1883. Op zijn 15 jaar ging hij eerst te voet en later met de fiets van Berlaar naar Nijlen om de stiel te leren in de slijperij van Mon Claes. Daarna is hij in Berlaar zelf begonnen met een fabriek.” “Hij was de eerste slijper en slijpersbaas van het dorp”, aldus Maria Hermans. Met de oprichting van de slijperij van de gebroeders Denis en Jef Hermans in de Dorpstraat kreeg de diamantnijverheid nog voor de Eerste Wereldoorlog vaste voet in Berlaar.

De eerste Kempense slijperijen zagen het levenslicht in Nijlen en Grobbendonk. Onder impuls van het Antwerpse diamantcentrum verspreidde de nijverheid zich snel naar de omliggende gemeenten. In Berlaar kwam de doorbraak er in de jaren 1920, niet toevallig op het moment dat het dorp aangesloten werd op het elektriciteitsnetwerk. Voortaan kon als het ware iedereen een kleine slijperij starten. Hoewel cijfermateriaal in de diamantsector altijd met een korreltje zout moet worden genomen, waren er volgens een provinciale telling in 1928 38 diamantwerkplaatsen in Berlaar.

Fons Keersmaekers had nog levendige herinneringen aan die periode. “Alle boerenzonen leerden hier slijpen. Dat mocht eigenlijk niet. In Antwerpen kregen enkel familieleden van diamantbewerker die kans.”

Ook de vader van Raymond Vets koos voor het diamantvak. “Mijn vader Emiel was voorbestemd om schrijnwerker te worden, een stiel die hij in Berlaar bij Fons Janssens leerde. Zijn broer Jos trok daarentegen naar Antwerpen om het diamantslijpen onder de knie te krijgen. Hij zette een fabriekje met 10 molens en vertelde aan mijn vader dat een slijper 1.000 frank per week kon verdienen, terwijl andere stielmannen in die tijd tevreden moesten zijn met ongeveer 300 frank per week. De slijpers waren de heren van de arbeiders, ook op café. Ze werkten vaak geen volledige week, omdat ze toch genoeg verdienden. Als er ergens een kermiskoers was, dan gingen ze gewoon kijken.”

Het succes in de diamantsector had ook een keerzijde. Als het slecht ging met de wereldconomie, dan was dit slecht ook voor de Berlaarse diamantbewerker voelbaar.

“In 1930 was het heel slecht door de crisis in Amerika. Veel geslepen diamanten gingen voordien naar ginder, bijvoorbeeld voor verlovingsringen. Dat was gedaan met de beurscrash van Wall Street.” “Ik was niet begonnen als slijper en had geen werk meer”, vertelde Fons.

De Tweede Wereldoorlog was een andere donkere periode voor de meeste diamantbewerker en -handelaars. “Tijdens de oorlog is het slijpen helemaal stilgevallen”, aldus Raymond. “Ook mijn vader is op de vlucht geslagen. Hij nam een groot gedeelte van zijn diamanten mee, ingenaaid in gordels. De rest begroef hij in flessen in de tuin. Toen hij thuiskwam, lag alles nog op zijn plaats. Ongelukkig. Tot halfweg 1941 fabriceerde hij nog goederen, die door België vanuit Congo werden ingevoerd. Toen de Duitse bezetter die handel overnam, weigerde hij nog ruw te kopen. De slijpers zijn bijna allemaal werkloos gevallen. Sommige fabrikanten werkten wel samen met de Duitsers. Niet iedereen werd hiervoor achteraf gestraft.”

Na de oorlog brak een nieuwe bloeiperiode aan. Tientallen werkplaatsen zagen het levenslicht en heel wat dorpsgenoten gingen aan de slag in de diamantnijverheid. In de jaren 1960-1970 telde Berlaar circa 900 diamantbewerker, wat overeenkwam met bijna 25% van de actieve bevolking.

Ondertussen was Raymond Vets samen met zijn broers in de zaak van zijn vader gestapt. Zijn zoons volgden later. “Wij werkten altijd met veel personeel, een lange tijd zelf met meer dan 100 diamantbewerker. Die zaten verspreid over heel de Kempen in 25 verschillende werkplaatsen. Onze slijpers kwamen uit Berlaar, Kessel, Nijlen, Lier, Itegem, Heist-op-den-Berg, Wiekevorst, Vorselaar, Grobbendonk ... noem maar op. Een eigen fabriek hadden we niet. Dat was typisch voor de Kempen. Pas in de jaren '70 en '80 hebben sommige fabrikanten zelf grote werkplaatsen gezet. Op die manier konden ze meer controle uitoefenen op hun arbeiders. Veel slijpers waren niet blij met die verplichting en hebben de stiel om die reden verlaten.”

De bijzonderste nieuwe fabriek was Lens Diamond Industries in Berlaar. Deze hypermoderne zagerij met een aparte afdeling voor technologisch onderzoek opende in 1975 de deuren en was eigendom van De Beers.

Voor de streek was het een geweldige opsteker, omdat er geen betere ruwleverancier was dan De Beers zelf. Begin jaren '80 was er werkgelegenheid voor ongeveer 600 arbeiders. Hoewel de fabriek veel werk garandeerde en de levensduur van de nijverheid in de streek verlengde, betekende ze het failliet van vele, kleine zagerspatroons. Zij hadden niet dezelfde financiële slagkracht noch dezelfde toegang tot goedkoop ruw en slaagden er niet meer in om de prijzen van hun gezaagde goederen aantrekkelijk te houden.

Het 'steentje' zorgde voor veel welvaart, maar het succes bleef niet duren. Evoluties in de sector en vooral de concurrentie van het buitenland deden de Kempense diamantbewerker uiteindelijk de das om. Ook de werkomstandigheden werden steeds minder aantrekkelijk. “Bij Lens Diamond Industries in Berlaar werd het zagen steeds meer geautomatiseerd. We kregen steeds meer machines per persoon, van 20 naar 40 en later zelfs naar 120. Dat was niet meer haalbaar.” “Dat was echt slavenarbeid”, getuigde een voormalige werknemer. In 2002 sloot de fabriek. Op de site vinden we nu Park Diamant, gelegen aan de De Beerslaan.

Toch kijken veel diamantbewerker met nostalgie naar de gloriejaren van de diamantnijverheid in Berlaar en omstreken. In de kleine diamantwerkplaatsen hing vaak een familiale en ongedwongen sfeer. De slijpers werkten hard, maar ze genoten eveneens van een grote vrijheid en verdienden goed.

Er verscheen een prachtig geïllustreerd boek **Schitterend Geslepen. Het Kempens diamantverleden onder de loep.**

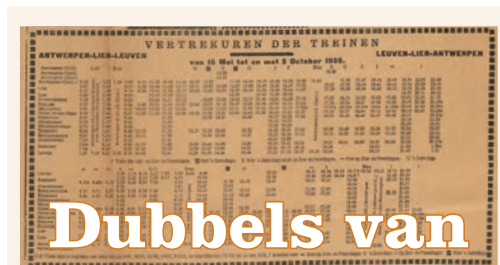
Het is te koop via www.kempenskarakter.be

WEDSTRIJDVRAAG:

In welke gemeente kan je het Kempens Diamantcentrum bezoeken?

Stuur je antwoord naar info@kempenskarakter.be voor 30/9 en maak kans op een gratis exemplaar!

Dubbels van DE GAZET VAN BALDER

Meer dan 80 jaar krantenmateriaal werd de laatste jaren geïllustreerd en gedigitaliseerd. Tijdens het archiveren zijn we op mooie dubbels gestoten. Het is een unieke kijk op het verleden van Balder. Voor wie toch nog eens graag naar de papieren versie terugrijpt... Heb je interesse? Contacteer ons.

Contacteer ons:
014 21 47 00 of info@kempenskarakter.be

Van verzameling tot RODE KRUISMUSEUM

35 geleden jaar start Jan Van Asch (afdelingsvoorzitter Rode Kruis Berlaar) met het verzamelen van prullaria met het Rode Kruislogo die mensen krijgen als ze bloedgeven bij het Rode Kruis. Doorheen de jaren breidt hij zijn collectie uit met onder andere Rode Kruisrettekens, de stickercollectie van 60 jaar stickerverkoop, uniformen en een Rode Kruishandboek in het Nederlands uit 1899. De collectie komt terecht op de zolder van de familie Van Asch en wordt af en toe uitgeleend voor een expo.

Na vele jaren stof vangen op zolder, krijgt de collectie in 2016 een permanente plek. Ook op een zolder, en wel die van het nieuwe logistieke centrum van het Rode Kruis in de Misstraat. Het eerste en voorlopig enige Rode Kruis Museum van Vlaanderen is een feit. In Berlaar! Ook vandaag groeit de collectie van het museum nog.

Na een passage in het tv-programma Iedereen Beroemd op Eén contacteerden mensen het museum om nieuwe stukken te schenken. Daarnaast zijn rommelmarkten een dankbare plek om nieuw materiaal op de kop te tikken. Ook andere Rode Kruisafdelingen en de hoofdzetel in Mechelen schenken af en toe stukken aan het museum. Zo is de zolderruimte in de Misstraat ondertussen te klein geworden om de hele collectie te tonen.

Het museum is meer dan de collectie: het brengt de geschiedenis van het Rode Kruis tot leven. Tijdens een rondleiding krijg je uitleg over de oprichting van het Rode Kruis, de verzorging van mensen doorheen de jaren heen en andere verhalen uit de meer dan 150 jaar lange geschiedenis.

Door corona is het museum voorlopig nog gesloten. Binnenkort zijn groepen terug welkom op afspraak. Een aantal keer per jaar is het museum vrij toegankelijk voor het publiek.

Alle info op rodekruis.be/afdeling/berlaar/wat-doen-we/museum/

Het Balders DIALECT

In Rond de Wortelpoel (Zomer 1998) schreef de betreurde Walter Luyten een prachtig mooie zin in het Berlaarse dialect:

*Dieje loemwutse hanteklij
beus in zen klaune
strumpelde ouwer zen vesseme
he viel meij zen begeusse van de zékkaar en
zemme tem bediemet op een koa zip
achter ne loezen hoecht gele*

Als je dit begrepen hebt, dan begrijp je perfect Balders.

Het Balders is een Brabants dialect. Het Brabants is samen met het Hollands de meest gesproken variëteit van het Nederlands. Beide zijn vanaf de 16de eeuw ook bepalend geweest voor het ontstaan van het Standaardnederlands. De verspreiding van de Brabantse dialecten valt ruwweg samen met het oude hertogdom Brabant (uitgenomen de Franstalige gebieden uiteraard), of met het huidige Noord-Brabant in Nederland en in België de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant, maar ook Brussel en de Oost-Vlaamse Denderstreek. Bestuurlijke grenzen zorgen natuurlijk nooit voor een abrupte overgang van de ene taal naar de andere, vaker zijn natuurlijke grenzen een scheidingslijn.

Het Balders is dus géén Vlaams dialect. Dat wordt heel duidelijk wanneer je iemand probeert te begrijpen die een Vlaams dialect spreekt. Ook Limburgse dialecten zijn voor ons vaak moeilijk verstaanbaar. Iemand uit Breda daarentegen kunnen we makkelijk verstaan. De Brabantse dialecten worden nog verder opgedeeld in regionale varianten. Het Balders zou volgens een veelgebruikte indeling tot de Zuiderkempense dialecten behoren, samen met onder andere het Liers en het Mechels. Maar het verschilt er toch wel heel duidelijk van. Het Mechels met de langgerekte a- klanken, Waaale gaan naaa de cinema tegenover het Balderse Welle geun noa de cinema. In het Liers dialect spreekt men dan weer de eind- r uit (daddis toch woar!). In het Balders doen we niet aan de eind- r. (Daddis toch woa!). In het Itegem spreekt men dan weer met een overdreven mooie e-klank (Zeeve pistoleeeee). Dat kan je het Balders niet verwijten. (Zeiwe pistoleijs). Het Balders zit er wat tussenin; het heeft wat van het Liers, maar ook wat Kempens. Het is moeilijk in een hokje onder te brengen, het is uniek. En heel herkenbaar. Vaak zeggen mensen van buiten Berlaar, na een paar woorden gehoord te hebben: gij zijt van Balder zeker?

Maar wie klapt er nog Balders? Bediejeme niemand nemieje!

Ik nog wel. Ik spreek Balders in mijn vrije tijd, en Balders met een Nederlands accent bij officiële gelegenheden.

Ach, het Balders! Het dialect dat mensen uit Berlaar prachtig vinden, en de anderen net iets minder. De jeugd spreekt het niet meer, of ik hoor het toch nog amper. Nu, een taal is een levend iets, altijd in beweging, immer veranderend. Ik spreek ook niet meer het Berlaars van mijn grootvader. Hij sprak van een tessendoek, ik heb dat altijd een zakdoek genoemd. Hij zei ik ben, ik zeg ik zen. En als hij over hielen sprak, dan zei hij vesseme. Als kind was ik nog vervee, mijn zontje is bang.

Is dat dan erg, dat de jeugd geen Berlaars meer spreekt? Het is jammer, omdat de dialecten de rijkdom van een taal uitmaken en het is vanuit die dialecten (of eigenlijk: vanuit de dominante dialectgroepen) dat een (officiële) taal ontstaat, groeit en blijvend invloed ondervindt. Omgekeerd is dat natuurlijk ook het geval: dialecten verdwijnen onder (de ongewilde) druk van die officiële taal. Wat erger is dan het verdwijnen van de dialecten, is dat ze in Vlaanderen gewoonlijk vervangen worden door het zogenaamde “verkavelingsvlaams” waar “Heb jij zin in een ijsje?” verwordt tot het verschrikkelijke “Hebde gij goesting voor een crèmeke?” dat hoort natuurlijk hedde gaa gusting vуй een kremmeke te zijn. Dus hadden we beter dialect blijven spreken met onze kinderen (wat ik, mea culpa, overigens ook niet doe).

Gert Maris

OPROEP

Heb je zelf thuis oude foto's, dia's, videomateriaal of over Berlaar, de Hei of Gestel? Of ligt er nog prachtig erfgoedmateriaal op zolder van je (groot)ouders? Weet je niet wat er mee te doen? Dan helpt Kempens Karakter je graag verder om het duurzaam te bewaren. Interessant erfgoedmateriaal digitaliseren we gratis zodat we het kunnen toevoegen aan het erfgoedportaal kempenserfgoed.be. Uiteraard bezorgen we jou ook een digitale kopie.

Voor meer info en vragen kan je contact opnemen met Wim Van Goidsenhoven:

wim@kempenskarakter.be
014 2139 00

WAT IS ER TE DOEN IN HET NAJAAR 2021?

12 SEPTEMBER

- OPEN MONUMENTENDAG -
Van Gasthuis tot Woon- en Zorgcentrum
Dolhuis, Berlaar.
www.berlaar.be

3 OKTOBER

- KINDERROMMELMARKT -
14 TOT 17 UUR ■ Stationsplein Berlaar
www.berlaar.be

11 EN 28 OKTOBER

22 NOVEMBER

- ONTDEK EUROPA IN BERLAAR -
20 UUR
www.popopeuropa.be/berlaar

11 NOVEMBER

- WAPENSTILSTAND -
10 UUR
www.berlaar.be

14 NOVEMBER

- BRUNCH T.V.V. 11-11-11 -
10 TOT 14 UUR ■ Zaal Familia
www.berlaar.be

24 NOVEMBER TOT

3 DECEMBER

- WEEK VAN DE SENIOR -
www.berlaar.be

3 DECEMBER

- SENIORENFEEST -
www.berlaar.be

COLOFON

Auteurs: Nelle Goossens, Gert Maris, Dries Martens, Raf Sola, Helena Van Dessel, Ken Voet, Lieve De Saedeleer, Jeroen Janssens, Wim Van Goidsenhoven en Elke Van Severen.

Met dank aan: Jef De Ceuster en Historisch Archief Berlaar, de geïnterviewden en gemeentebestuur Berlaar.

Beeldmateriaal: Dries Martens, Wim Van Goidsenhoven, Heidi Rombouts en www.kempenserfgoed.be

Druk en vormgeving: Drukkerij Augustynen, Putte

D/2021/12.027/1

V.U. Stefan Verraedt, Zavelstraat 60/102, 2200 Herentals